

BEKE GYÖRGY

Magyar Risorgimento

A Magyar Március 1848-ban egyszeriben európai lépésütembe állította a nemzetet. A múlt század történelmi feladata volt a széttagolt európai nemzetek egységének helyreállítása.

A bécsi kongresszus 1815-ben létrehozta 39 német választófejedelemség, városállam egységét. Lezárta a vesztfáliai béke korszakát, amely százfelé szaggatta a német nemzetet, egymással is marakodó törpeállamokká. Noha a '48-as európai forradalmak nemzetegyesítő törekvései német földön is elbuknak, 1867-ben kialakul a poroszok vezette, katonailag és külpolitikailag egységes Észak-Német Szövetség, majd a délnémet államok csatlakozásával, 1871-ben, a Német Császárság.

Még tisztábban jelentkezik az egyesülés szándéka Lengyelországban, ahol a nemzet három részre volt szétszaggatva; idegen uralom alatt senyvedett a lengyel föld, a lengyel irodalom, kultúra. 1795 után külön síneken futott az élet orosz Lengyelországban, porosz Lengyelországban és osztrák Lengyelországban. Ez nem pusztán hasonlat. Az európai országok többségében a fővárosokból indultak ki a vasútvonalak, és oda tértek vissza, így hálózták be az országot. Kivéve Lengyelországot. A vasútépítések korszakában Lengyelország szíve, középső tartománya három nagyhatalom peremvidéke. Keletről a széles nyomtávú orosz vonal épült ki, nyugatról a normál porosz, délről jött az osztrák „cérnaszál”, de nem találkoztak a Visztulánál. Varsó „végállomás” lett és maradt sokáig.

Megkésett lengyel Risorgimento jött el 1918-ban, amit kegyetlen történelmüktől egymást követő forradalmakkal szerettek volna kikényszeríteni: 1830/31-ben, 1846-ban, 1848-ban és 1863/64-ben. Mindegyik felkelést leverték; harcosai szétfutottak Európában, nagy részük azzal a meggyőződéssel kapcsolódott be a '48-as mozgalmakba, köztük tömegével a magyar szabadságharcba, hogy más nemzetek kivívott szabadságával közelebb hozzák a lengyel feltámadás idejét. A maguk reménységét átplántálták a szabadságukért és egységükért küzdő nemzetekbe. Bem apó, a jóságos és erélyes tábornok, Dembinszky, a méltóságteljes honvéd főparancsnok magyar jelkép lett, a lengyel szabadság magyar kívánság. Állástalanná tett édesapám román Erdélyben, öregkorában is önnön vigaszaként dúdolta a lengyelek himnuszát magyar fordításban: *Szabad hazánkat, ó, add vissza nekünk!*

De még a lengyel felkeléseknél is maradandóbb nyomot hagyott a múlt századi magyarok lelkében az olasz egységmozgalom, a Risorgimento. Tüze a magyar szabadságharc leverése után is tovább lángolt, 1861-ig, a győzelmes beteljesedés kezdetéig. Valóságos magyar ügy lett az olasz feltámadás. Mikor háború tört ki Piemont és Ausztria között, a világban szétszóródott '48-as magyarok légiót alakítanak, hogy fegyverrel segítsék az olasz hazafiakat a közös ellenség, Bécs ellen. A magyar önkéntesek egyike Veress Sándor mérnök, Bem tábornok hadnagya a két erdélyi hadjáratban. „Ilyenformán a magyar légió létszáma, mely július elején 2000 körül volt, rövidesen megkétszereződött. A légió komoly erőt képviselt, még akkor is, ha az osztrák bujtogatás, a tiszthiány és a belső széthúzás az alakulat szervezését erősen akadályozta” – így Veress hadnagy emlékirata. A magyar légió alapítói között ott van Türr István, Gál Sándor tábornok, a székelyföldi sereg főparancsnoka, Teleki Sándor gróf, Petőfi koltói barátja, Klapka György, az örmény-magyar Csetz János, a székely Gidófalva szülötte, aki később Argentínában az ország legtekintélyesebb katonai vezetője lesz, Perczel Mór meg a civilek: Pulszky Ferenc, Irányi Dániel. Kossuth Lajos terve és reménysége vezérli valamennyiüket: a Habsburgok veresége Piemonttal szemben elindítója lehet otthon az újabb magyar szabadságháborúnak.

Miként a magyar reformkor a '48-as forradalom előkészítője, kovásza, ugyanígy Itáliában a Risorgimento erőteljes politikai töltettel telíti az irodalmat és művészeteket. Az olasz romantika oly

szenvedélyesen eszményíti a nemzeti egység, a népszabadság és az állami függetlenség gondolatát, hogy azt képzelhetnők: ezzel Itália határai közé zárta önmagát. Éppen fordítva: ezek a művek más nemzetek életét is megtermékenyítik. A Risorgimento magyar történelmi példázattá is válik. Szellemi vezérének, Giuseppe Mazzininak a hatása eljut a korabeli Magyarország legkeletebbi széléig, a Székelyföldre. Mazzini híres szabadságkiáltványát hozza tarisznyájában a székelyek közé Mack József volt komáromi tüzérparancsnok. Ezzel együtt Kossuth Lajos üzenetét. A marosvásárhelyi református kollégiumban, Bolyai Farkas iskolájában a nagyobb diákok Mazzinit másolják és terjesztik. Az olasz szabadságvezér módszere szerint osztják „hónapokra” és „hetekre” Erdélyt, a Székelyföldet a titkos mozgalom vezetői. A „székely hónap” vezetője Török János kollégiumi tanár, református lelkész; Háromszéket Horváth Károly birtokos, Udvarhelyszéket Gállfy Mihály ügyvéd vezeti. Hármukat 1854. március 10-én a marosvásárhelyi Postaréten – akkor a város széle – felakasztják. A csíki mozgalom irányítójáról annyit tudunk, hogy Vörös páterként emlegették, zárdafőnök volt Csíksomlyón, és Pozsonyban végezték ki. Ezeket a mártírokat „székely vértanúknak” nevezik, emlékoszlop áll kivégzési helyükön. Az oszlopot a diktatúra idején a város román vezetői sorsára hagyták, kopjon, romoljon, lepje be a gyom, de ledönteni nem merészték.

Olyan mélyre ivódott a magyar tudatban az olasz szabadságmozgalom emléke, hogy a magyar népköltészet a maga hőségé fogadta Itália szülőtteit. Háromszék megyében, Árkos községben 1932-ben – Trianon után 12 esztendővel – jegyezték le ezt a népdalt:

*Garibáldi csárdás kis kalapja,
Nemzetiszín bokréta van rajta.
Nemzetiszín bokréta van rajta.
Kossuth Lajos neve ragyog rajta.*

Olyan otthonos lett Árkoson, székelyek között az itáliai nemzeti hős, mintha ezen a tájon született volna valahol, mondjuk Csíkszentdomokoson. De nem, jól tudta a nótafa, hogy ki volt Garibáldi. El is mondta a gyűjtőnek: „Garibáldi annyi volt az olaszoknak, mint nekünk, magyaroknak Kossuth Lajos.”

Valóban, a nemzet egységének helyreállítása ott van a forradalom „alkotmányában”, a *Tizenkét pontban*. Egyik változat csak annyit mond, hogy *Unió*, másik a teljes igényt: *Unió Erdéllyel*. A hiányos mondat éppúgy érthető volt azokban az időkben, mint a teljes. Tizenkettedik pont volt, mintegy csattanónak szánták a márciusi fiatalok, mint amelyik nyomatékot ad az előző tizenegynek is. A taktikai, napi követelések után a történelmi távlatot, a nemzet jövőjét jelöli ki.

Perújrafelvétel az idők törvényszéke előtt. Erdély külön állami életét 645 olyan esztendő előzte meg, amelyben szerves egységet alkotott egész Magyarországgal: a honfoglalástól 1541-ig, Budavár elestéig. De jelölhetjük-e a honfoglalással magyar Erdély időhatárát? Román történészek általában kételkednek ebben. Ők a székelyek mai lakóhelyükre érkezését emlegetik, vagyis a XIII. század elejét. Nagyvonalú feledékenység! Hiszen Szent István király 1009-ben alapítja meg az erdélyi egyházmegyét. És még előbb Erdélyben születik Sarolt, István király édesanyja. A mai Székelyföld XIII. század előtti sorsával azonban eleddig adósunk maradt a történelemtudomány. Ha a honfoglaló magyarok nemcsak Vereckénél jöttek be a Kárpát-medencébe, hanem Berecknél is, a háromszéki ojtózi szoroson át, akkor ezt a vidéket előbb vették birtokukba, mint mondjuk a Dunántúlt. Továbbmentek? A székelyek idetelepítéséig lakatlan, üres vidék? A magyar királyok éppen akkor hagyták védtelenül az ojtózi és gyimesi szorost, mikor legsűrűbb volt a keleti népek betörése?

Egy sepsiszentgyörgyi régész-tudós, Székely Zoltán dr. benépesítette az Olt és a Feketeügy egykori völgyét, feltámasztotta ama két üres évszázad lakóit. A háromszéki Zabola község határában, egy tatárhalom oldalában 192 magyar sírt ásott ki. Huszonkét sírban Árpád-kori magyar pénzeket talált, köztük halotti obulusokat, ahogy az akkori magyarok a féldénáros kis ezüstpénzeket nevezték. II. Géza, III. István és III. Béla verette ezeket a pénzeket, amelyek azt bizonyítják, hogy a székelyek előtt már élt itt egy határvédő magyar népesség. Mi történt velük a székelyek ideérkezése után? Székely Zoltán dr. megfejtette ezt is. A Keleti-Kárpátok túlsó oldalán, Piatra Neamț moldvai városban, a hajdani Karácsonykő szélén, egy védelmi szempontból kiváló fekvésű dombon olyan kora középkori sírt tártak

fel, amelyből magyar hadi népek jellegzetes fegyverei kerültek elő, meg lószerszámok, harci eszközök és III. Béla magyar király pénzei. Ezek a pénzek az itt eltemetett magyar vitézek idejét a XII. század végére teszik, mikor a székelyeket megelőző magyarok Zabolán már nem temetkeztek. A magyar határőröket a királyi előrelátás a Kárpátok keleti lejtőjére helyezte át, ahol könnyebben felvehették a küzdelmet a betörni készülő keleti népekkel.

Erdélyi magyar tudós sorsa, hogy Székely Zoltán dr. feltárása máig ismeretlen a széles közönség előtt. Csak a szakma tud róla. Egyetlen alkalommal jelent meg erről tanulmánya a kolozsvári Korunk 1973-as évkönyvében. A diktatúra cenzorainak is voltak hiányosságai.

Erdély sorsában fordulópont – 645 magyar esztendő után – Buda elfoglalása, az ország három részre szakítása. De nem töri meg, inkább kiemeli a magyar folytonosságot. A magyar udvar keletre menekül, Erdélybe, de Szapolyai János és a fia, János Zsigmond itt is a magyar király címét viselik. Csak harminc évvel Buda eleste után nevezik először a keleti magyar királyságot „erdélyi fejedelemségnek”. Bocskay István, az egyik legnagyobb fejedelem az önálló erdélyi államiságot kényszerű történelmi átmenetnek tartotta, és testamentumában így rendelkezett:

„... meghagyom s írom, szeretettel intvén mind az Erdélyi és Magyar Országi Híveinket az egymás között való szép egyességre. Atyafiúi szeretettel az Erdélyieket, hogy Magyarországtól, ha más fejedelemség alatt léssen is, el ne szakadjanak. A Magyarországiakat, hogy ez Erdélyieket tőlük el ne taszítsák, tartsák ő atyjokfiainak, és véreknek, tagoknak...”

Annak is tartották. Az Erdély és a hódoltsági Magyarország között másfél évszázadig húzódó határ, hol magyar, hol török kézen lévő végvárakkal – Jenő, Gyula, Várad – soha nem jelentett érzelmi elsáncolódást. Szabadon áramlott a nyelv, a kultúra, a szellem a nemzet testében. Hódoltsági születésű diákok egész sora – Laskai Csokás Péter versszerző, Skaricza Máté énekszerző – „a kolozsvári, akkor szépen virágzó Kollégyiomban” tanult, Bod Péter *Magyar Athenása* szerint. Majd úgy fordult az idő, hogy Kolozsvár szorult magyarországi segítségre. Az 1790-es esztendőben leégett a kolozsvári református kollégium új épülete, a Farkas utcai templom, a tanári és papi lakások. Diákok és a fiatalabb tanárok gyűjtőútra indulnak. Ennek eredménye az lesz, hogy Erdélyben 570 rénes forintot kapnak összesen, az anyaországi részeken azonban 3581 rénes forintot (Európa jó néhány országában használatos pénznem; Magyarországon elszámolási egység, értéke 60 krajcár). Pénztárcák „vallottak” az együvé tartozásról, a nemzet szellemi egységéről.

Pedig akkor is határ húzódik, „osztrák határ”, az erdélyi és magyarországi részek között, a bécsi császár birodalmán belül. A török kiűzése nem magyar csillagzat, a régi állapotok szerint rendezte újjá a Kárpát-medencét. A Habsburg Birodalom (noha a bécsi császár egyben magyar király) *hódítóként* lép fel, és német módra rendezné el az egész magyar földet. A Bánság nem kerül vissza a történelmi Magyarországhoz, hanem Temesi Bánság névvel osztrák katonai tartomány. A töröktől elűzött magyarok helyébe telepéseket hívtak; magyaroknak pedig, főleg protestánsoknak, egyenesen tilos a visszaköltözés. Az 1691-ben kelt Lipót-diploma Erdélyt a birodalom külön tartományává nyilvánítja. Eltörölt önállósága kárpótolandó, Bécsben úgy gondolják, hogy Habsburg-nagyhercegség rangjára „emelik.” Korai „Trianon” ez, még akkor is, ha az erdélyi rendek egyetértésével megy végbe az átalakítás. Ezek a rendek majd száz év múlva, II. József császár idején fogják fel a bécsi szándékot, a tűzzel-vassal kényszerített németesítést, és az 1790/91-es erdélyi diétán felhangzik Erdély és Magyarország újraegyesítésének követelése.

De csak 157 éves „osztrák gyámság” után érik meg a történelmi feltétel ahhoz, hogy a XIX. század uralkodó eszméje a Kárpát-medencében beteljesedjék, a '48-as forradalom és szabadságharc egyesítse a két magyar hazát.

Társadalmi berendezkedésükben ekkor számos az eltérés; módosultak a közjogi viszonyok, törvények, szokások, de alapvetően nem változott a nemzettudat, a nyelv, a kultúra, a szellem. Sőt, Erdély még szeretőbb gondviselője az anyanyelvnek. Itt jön létre az első magyar tudományos egyesület, az Erdélyi Magyar Nyelvmívelő Társaság. Alapítási helye Marosvásárhely, ideje 1793, alapítója Aranka György, aki különben nem nyelvész, hanem jogtudós. Az erdélyi liberális nemzeti reformerek előbb követelik a magyar nyelv hivatalossá tételét, mint a pozsonyi diéta!

Él és éltet az egyesülés eszméje a reformkori Magyarországon is. Vasváriék, Petőfiék a beérlelődött közakaratra felelnek a *Tizenkét ponttal*, az *Unió* kinyilatkoztatásával is. Az erdélyi országgyűlés mintha

csak erre várna, azonnal kimondja az egyesülést Magyarországgal. Az erdélyi magyarság – a kialakult közjogi különbözőségek ellenére – zökkenők nélkül, elégedetten illeszkedik vissza a nemzet egészének életébe. A német egység megteremtéséhez több mint fél évszázadra volt szükség. Lengyelország feldaraboltsága 123 évig tartott. Az olasz Risorgimentoért évtizedes fegyveres harcok folytak. A magyar nemzet egységének megteremtése alig heteket vett igénybe. Petőfi nem túlzott: „*Nagyapáink és apáink, / Míg egy század elhaladt, / Nem tevének annyit, mint mink / Huszonnégy óra alatt*”.

A Magyar Március költője 1848 júniusában verssel köszöntötte az *Uniót*. A tizenkét pont közül erről írt külön verset, ezzel a címmel: *Két ország ölelkezése*.

*És az idő eljött, bár nem hamar,
De nem is későn még, midőn
A szent imádság meghallgatva lőn,
Midőn eggyé lett mind a két magyar!...
Ki eddig a porban bevertél,
Légy üdvözölve kebelünkön, Erdély!
Oh nemzetemnek drága, szép testvére,
Simúlj, simúlj testvéred kebelére,
Amelyben a szív most oly édesen ver...
Légy üdvözölve százszor, százezerszer!*

De a Magyar Risorgimento egyvalamiben, talán a legfontosabban, döntően különbözött a német, lengyel, olasz egyesülési mozgalmaktól. A márciusi ifjak a „világszabadság” és így a néptestvériség eszmekörében éltek, gondolkodtak, és ugyanezt feltételezték az erdélyi román hangadó értelmiségi ifjakról is. Eszmei síkon haladva nem figyeltek oda Erdély alapvetően megváltozott néprajzi térképére. A románság, amely a XIII. században jelenik meg Erdélyben, a századok során lélekszámban gyorsan növekszik, és többségbe kerül. Sok oka volt a magyar és román népesség aránybeli felcserélődésének, hosszú kitérővel lehetne érzékeltetni mindezen okokat. A lényeg azonban a nyers számok valósága. Márton Áron gyulafehérvári püspök keserűen állapította meg, hogy Erdélyt a magyar anyák vesztették el. A román forradalmár ifjak egy része előbb a történelmi Magyarország keretében gondolkodott, de mind többen szembefordultak Kossuthék mozgalmával. Belejátszott ebbe az, hogy kétfelől is kihasználták a '48-as Magyarország kisebbségi tétovázását, Kossuthék európai magányosságát, társtalanságát. Bécs hamar felismerte, hogy a rebellis Magyarországgal szemben Avram Iancu móc vezért és embereit kell harcra buzdítania, és – nyilván – kellő anyagi támogatásban részesítenie. A másik impulzus Bukarestből érkezett. A két román fejedelemség, Havasalföld és Moldva ugyan még különálló országok, de egységtörekvésük mind erőteljesebb, és tizenegy évvel később, 1859-ben létre is hozzák közös államukat, Romániát. A román mozgalom ihlető központjában, Bukarestben messze előretekintenek, és a cél Erdély megszerzése. Persze a nemzeti izzásban nem számolnak azzal, hogy Erdélyben kétmillió magyar és egymillió német is él, miként a márciusi ifjak sem tulajdonítanak igazán jelentőséget az Erdélyben élő két- vagy éppen hárommillió románnak. Így kerül végzettszerűen ellentétbe egymással 1848 magyar és román szabadságmozgalma.

A forradalom első hónapjaiban még erőteljes román – és a Felföldön szlovák – rokonszenv kíséri a Magyar Risorgimentót. A tekintélyes brassói román lap, a *Gazeta de Transilvania* így ír két nappal a pesti forradalom után: „Valamennyi reform közt, amelynek Erdély számára el kell következnie, a reformok reformja az unió Magyarországgal.” Körmöcbányáról április 23-án üzen Pauliny-Toth Vilmos, a szlovák politikai és szellemi élet vezető személyisége, aki még csak huszonkét esztendő ekkor: „Most már a magyar haza is a mi hazánk, most már hálával áldozzuk érte vagyonunkat és életünket”. A brassói szászok nagyszebeni lapjuk, a *Siebenbürgische Wohenblatt* hasábjain ezt nyilatkoztatják ki 1848. április 27-én: „Lehetséges, hogy egyeseknél ez az uniótól való idegenkedés a nézetek fonákságából, hamis feltételezésekből és a magyarellenesség iránti rokonszenvből táplálkozik, amelyek az elfogult lelkekben a meggyőződésnek egy fajtáját gyökereztettek meg. Ezeket mi nem tudjuk elítélni, de mégis sajnáljuk őket, mert nem akarják belátni, hogy Erdélynek Magyarországgal való egyesülése által éppen a polgári elem fog virágozni eddig nem sejtett észak-amerikai módon, és éppen

ebből az elemből áll a szász nemzet. Ha tehát a Magyarországgal való egyesülés a német nemzetiséget megóvjá, akkor nem is lehet kívánatosabbat gondolni a szászok számára, mint Erdély egyesülését Magyarországgal.”

Minden érv, indulat, gyűlölet itt gyökerezik: a bécsi ármányban és a bukaresti sugallatban, amelyek szembeállították Erdély népeit azelőtt, hogy a Magyar Risorgimento kimunkálhatta volna a kölcsönös békességet és méltányosságot. Ennek a végzetnek lett az áldozata a magyar Vasvári Pál és a román Ioan Drago. Egmás nemzeti érdekeinek felismeréséhez és összeegyeztetéséhez kölcsönös, drámai csalódások árán lehetett volna elérkezni. A magyar negyvennyolcasok kiábrándulása a román lázadás és a szabadságharc hátba támadása láttán hamarosan az egyetemes magyar tragédiát mélyítette. A magyar ügy bukását a közvélemény, nem alaptalanul, Avram Iancu hitszegésének tulajdonította. Kétségtelen, hogy a román negyvennyolcasok türelmetlensége erősebb volt a közeledés lelki igényénél. Világos tizennyolc évre megint elszakította Erdélyt Magyarországtól, majd a '67-es kiegyezés (az ország önállóságának, gazdasági érdekeinek, lényegében a saját fegyveres védelemnek a feladása árán) újra helyreállította az Uniót. Jól megfigyelhető a korabeli román közírásban – Erdélyben és a román Ókirályságban –, hogy ekkor élesedik ki és lépi át a megértés határát a román elit haragja. A néha kimondott, de inkább burkolt célzás formájában előadott érv ez: Bécs nem '48-as román szövetségesét, hanem magyar ellenségét segíti. Napi publicisták és költőgénuszok magyarellenessége táplálkozik ebből a sértettségérzésből. Hol van már az a magyarbarát román hang, amelyet 1849-ben Cezar Bolliac ütött meg? A havasalföldi forradalom bukása után a közíró és irodalomtörténész Brassóba menekül – kerülővel érkezik –, és Bem tábornok román nyelvű hadilapját adja ki, *Espatriotul* (A száműzött) címmel, együtt Veszely Károly plébános magyar tábori újságjával, a Brassói Lappal és a német Kronstädten Zeitunggal. (Bem arra is vigyázott, hogy az akkor háromnyelvű városban mindegyik népközösséghez szóljon.) Bolliac még Románia sorsát is a lengyel szabadsághőshöz kötötte volna.

*Halljátok? A Nagy Tűzér
Új Romániát ígér!
Ausztria elbukott.
Román, lengyel és magyar
Láncot többé nem akar
S elűzi a zsarnokot.
Teljen borral a pohár:
Bem apó előttünk jár.*

(*Testvéri Románia*, Bajor Andor fordítása)

E költemény keletkezési ideje: 1849. július. Ekkor már több mint fél éve elkezdett háború folyik az Erdélyi-szigethegységben Avram Iancu móc lázadói és Kossuth meg Bem seregei között. Túl vagyunk időben Nagyenyed felégetésén, magyar lakosságának kiirtásán. Talán éppen ezen a júliusi napon esik el a Gyalui-havasokban a márciusi ifjak egyik vezetője, Vasvári Pál. A román költőnek erős meggyőződése kellett hogy legyen, amikor felülemelkedett a román nemzeti elfogultságon, Bem dicséretével pedig egyenesen szembehelyezkedett a móc lázadókkal.

Bem József neve felkerült a tisztelet lobogóira, de a gyűlölet zászlóira is. Századunk hetvenes éveiben jelenik meg először „ellenforradalmárként”. Roppant súlyos elmarasztalás volt ez a diktatúra idején, mikor az ellenségkép ismételt újrarajzolása éltette a rendszert fenntartó „éberséget”. Miként lett Bem tábornok ellenforradalmár? A logika egyszerű. Ha ugyanis Avram Iancu móc lázadói voltak a forradalmárok Erdélyben – márpedig ez a felfogás a román történetírás axiómája lett –, akkor a Iancu ellen harcoló erdélyi hadsereg, Bem tábornok honvédsége csak ellenforradalmár lehetett.

Ezen az úton érkezett el a román történetíró téveszme Funar polgármester márványtáblájáig a kolozsvári Biazini-szálló falán.

Petőfi Sándor és fiatal felesége 1847-es erdélyi utazása során ebben a fogadóban szállt meg. Az épület a magyar kegyelet helyévé lett. Annál inkább, mivel kevés '48-as emlék maradt meg Kolozsvárott; a volt Deák Ferenc utcában egy márványtábla annak az épületnek a falán, amelyben Bem tábornok szállt meg – ezt egy időben lemeszelték –, egy emlékkő a Szamosfalvára vivő út és a vasútvonal találkozásánál – ezt szinte észre sem lehet venni. Pedig Kolozsvárnak kulcsszerepe volt a '48-as szabadságháborúban: 1848 karácsonyán itt fordította meg a hadiszerecsét az erdélyi sereg újonnan kinevezett parancsnoka, Bem József. Ekkor jelent meg híres napiparancsa: „Eddig futottatok, most már győzni fogunk. Karácsonyra Kolozsvárott leszünk!” Ott voltak. Bem azonnal kiáltványban jelentette be, három nyelven, magyarul, németül és románul, hogy bocsánatban részesíti az addig ellene harcolt románokat és szászokat.

Funar polgármester balkáni módon felesel Bem tábornokkal és segédtsíjével, Petőfi Sándor őrnaggyal. A Biazini-fogadó falára, a Petőfi előtt tisztelgő tábla mellé felszereltetett egy másikat. Román és angol nyelven az áll rajta, hogy az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idején az erdélyi magyarság legvilkolt 40 ezer románt, és felégetett több mint 300 román falut. Aki azóta virágot hoz Petőfinek, az a Funar csapdájába esik: a hazugság és a rágalom előtt is tisztelegnie kell, szándéka ellenére. Ha államférfi érkezik Kolozsvárra, a polgármester protokollja szerint koszorúznia kell a Biazini-fogadó épületénél. Magyar kormányférfiaknak is. Ilyképpen szentesítenek, akaratlanul, kényszerből, a „barátság” nevében, egy olyan iszonyú rágalmat, amit eddig a legvérmesebb román nacionalisták is alig mertek emlegetni. Mivel ők is jól tudták, hogy nem igaz.

Ötven év óta, vagy még több ideje, némán hallgattuk a rágalmakat. A bátrabbak legfennebb mosolyogtak. Belénk ivódott, hogy '48-ról csak mint társadalmi forradalomról beszélhetünk, de a nemzeti törekvés, a Magyar Risorgimento szégyen, titkolni való történelmi tévedés; talán nem is volt egyáltalán. Az „Unió Erdéllyel” súlytalanul lebegett a *Tizenkét pont* végén, le is lehetett tagadni.

Ebben az „óvatosságban” többé nem volt fájó igazságtalanság Trianon, feledésre ítélt „lázalom” lett a magyar középkorból, honvédő királyaink legendájából. Mit kezdhetett igazából ez a szemlélet a Kárpát-medence hárommillió magyar kisebbségével vagy éppen – istenkísértés! – a moldvai csángómagyarok lelki rabszolgaságával?!

Dőre remény volt, hogy hallgatásunk mérsékeli, csillapítja történelmünk rágalalmazását. A hazugság soha nem gerjeszt megértést, szeretetet, csak még nagyobb, még újabb hazugságokat. Öncsonkításunk meglopta nemcsak a magyar lelkiületet, de azokat a szomszédos országokat is, a józan románokat és szlovákokat, akik a tények, a valós történelem alapján szeretnék megvitatni, megérteni a magyar '48-at, és őszinte „kibeszélés” után közelebb kerülni hozzánk, egymáshoz.

Százötven esztendő kötelez a számadásra, és az utóbbi ötven-hatvan év már kellő távlatot ad hozzá: mire vezetett a Magyar Risorgimento megtagadása, a *Tizenkét pont* utólagos megcsonkítása? Egyetlen igaz barátot sem szerezhetett a szomszédságunkban. Aki addig gyűlölt, az a maga gyűlöletét látta igazolódni, és megtoldotta kardját még egy-két lépéssel. (Lásd Funar polgármestert.) Aki valóság híven látta és ismerte történelmünket, azt ingerelte az önlebecsülés, önfeladás, mivel az öncsonkító soha nem partner, legfeljebb felkínálkozó szolga, aki – szolgatempó ez – bármikor hátba szúrhatja.

Lelki békekötés csak teljes és egyenlő emberek kiváltsága!

Mennyire hatolt le az istenadta nép, az emlékőrző magyarság tudati mélységeibe a feledés ki nem mondott, de annál érvényesebb parancsa? Nem lenne igaz felelet, hogy nem volt és nincsen semmilyen hatása. Hiszen lenyomata ott érezhető kisebbségi tudatunk felerősödésén egyikünk-másikunk gondolkodásában, ott a renegátokon és a rejtekező magyarokon. Oda jutottunk, hogy magyar nemzetiségű történelemtanárok is alig ismernek harminc sornál többet nemzetük történetéről, királyainkról, a magyar győzelmekről és vereségekről. Ennyit, harminc sort engedélyezett a hivatalos román tankönyv – másból tilos volt tanítani – az erdélyi magyarság ezeregyszáz esztendejének!

Mikor pedig eljött az olvadás – ha még fenyegető jégablák zajlottak is körülötte –, a székelység úgy ülte meg az első március 15-ét 1990 tavaszán, mintha nem lett volna Trianon, nem telt volna el lelki szolgaságban 72 esztendő – az 1940 és 1944 közötti idő kivonandó a kisebbségi történelemből –, mintha maga Gábor Áron, Petőfi és Kossuth tért volna vissza. Kézdivásárhelyen a hajdani, hagyományos felvonulás ismétlődött, és azóta minden márciusban. Itt vannak a környező falvak

magyar zászlóval fellobogózott szekerekkel, elől hetyke lovasok, huszárnép volt ez a javából, népviseletbe öltözött fiatalok – Márton Áron püspök követelte meg a székely ruhát a fiatalságtól, nem a maradiság, hanem a megmaradás nevében –, vonul a város, együtt a falvakkal, mint akik saját magukat szabadították ki a tudati gúzsbakötöttségből. Gábor Áron szobor képében tart szemlét mai népe fölött. Milyen jó, hogy itt van, egy előző, felibe maradt olvadás idején, Király Károly főnöksége és Sylvester Lajos mindenessége idején ide menekítették. Így most a lelkek emlékezését segíti bronzba öntve a Magyar Risorgimento helyi jelképe.

Egyed Ákos pedig, a hivatott történettudós kiadhatta, éppen 1998-ban, meggyőző könyvét 40 ezer román legyilkolásának otromba hazugságáról!

A népi emlékezet fölébe kerekedett az elit sunyi feledékenységének.